

Atvinnuvega- og nýsköpunarráðuneytið,
Skúlagötu 4
101 Reykjavík

Sent á vef samráðsgáttar

Reykjavík, 8. desember 2021

Efni: Umsögn NASF á Íslandi um: „Tillögu að burðarþolsmati og áhættumati erfðablöndunar ásamt umhverfismatsskýrslu“. Mál nr. 198/2021 birt í Samráðsgátt þann 25.10.2021

Umsagnaraðili

NASF á Íslandi, kt. 601217-2440, með skráð aðsetur að Kalkofnsvegi 2, 101 Reykjavík, er náttúruverndarsamtök sem hafa vernd Norður-Atlantshafslaxins að megin-markmiði. Formaður NASF á Íslandi er Friðleifur Egill Guðmundsson, kt. 180680-6169 og framkvæmdastjóri er Elvar Friðriksson kt. 111189-2349.

NASF á Íslandi (hér eftir „NASF“) stendur fyrir North Atlantic Salmon Fund og er afsprengi Verndarsjóðs villtra laxastofna, sem Orri Vigfússon heitinn stofnaði og rak í 27 ár.

Umsögn

NASF gerir ýmsar athugasemdir við umhverfismatsskýrslu sem unnin var af VSÓ ráðgjöf fyrir Atvinnuvega- og nýsköpunarráðuneytið Hafrannsóknarstofnun, birt í samráðsgátt þann 25.10.2021. Sjókvíaeldi hefur vaxið gríðarlega hratt á undanförunum árum og líkt og margir spáðu fyrir þá hafa vandamálin aukist með auknu umfangi. Eins og fram kemur í fyrri umsögnum NASF um mál þessu tengdu þá eru samtökin alfarið á móti því að alinn sé eldislax í opnum sjókvíum við Ísland. Reynsla frá öðrum löndum og þau miklu neikvæðu áhrif sem sjókvíaeldi hefur haft á laxastofna um allan heim og umhverfið mótar þessa afstöðu sjóðsins. Af þeim sökum verður ekki fjallað um einstaka burðarþolsmöt fyrir firði í umsögn þessari heldur verður áherslan á umhverfismatsskýrsluna sem unnin var af VSÓ og þá vankanta sem eru á henni að mati NASF.

Hafa skal til hliðsjónar að síðan umhverfismatsskýrsla þessi var unnin hefur gengið á ýmsu í sjókvíaeldi hér við land. Helst ber að nefna ISA veiru (blóðþorri) sem er kom upp í Reyðarfirði og notkun lúsaeiturs haustið 2021. Engar nýjar og óháðar rannsóknir hafa verið unnar fyrir

skýrsluna og í einhverjum tilfellum er stuðst við gögn frá fiskeldisfyrirtækjum frekar en frá óháðum aðilum. Skýrslan gefur að mati NASF ekki raunverulega mynd af sjókvíaeldi á Íslandi eins og það er í dag. Sum gögn sem skýrslan styðst við eru úrelt og því er það mat NASF að hún sé ekki ásættanleg í núverandi mynd. Það getur ekki verið markmið umhverfismatsskýrslu að endurtaka það sem búið er að birta áður. Umfang sjókvíaeldis hafa aukist mikið frá því að gögnin sem vísað er í voru unnin. Því er nauðsynlegt að framkvæma nýjar og óháðar rannsóknir á því hver raunveruleg umhverfisáhrif sjókvíaeldis eru.

Hér fyrir neðan verður farið efnislega yfir skýrsluna og þau atriði sem NASF telur að þurfi að endurskoða.

1. Friðuð svæði

Skýrslan nefnir nokkrum á stöðum að sjókvíaeldi sé bannað með lögum á ákveðnum svæðum (m.a. á bls. 5 og 18), og þá helst í nærumhverfi laxveiðiáa. Það skal tekið fram hér að þetta er einfaldlega ekki rétt. Því miður þá eru bannsvæði, eða friðuð svæðin, einungis auglýsing frá ráðherra en ekki lög sett af Alþingi. Áhættumat erfðablöndunar er vissulega lögfest, en áhættumatinu er breytt reglulega og því ekki hægt að segja að það sé lögfesting á friðun svæða. NASF vill nota þetta tækifæri og undirstrika hversu mikilvægt það er að friðun svæða verði lögfest. Ekki er nægjanlegt að segja að náttúran fái að njóta vafans, og halda þessu samt opnu á þennan hátt og á valdi eins ráðherra. Þessu verður að breyta strax.

2. Samfélagslegir þættir

Samfélagslegir þættir fá óvenjulega mikið vægi í skýrslunni. Byggðamál, atvinnusköpun, viðhorf íbúa og fæðuöryggi segir ekkert til um hve mikil umhverfisáhrif starfsemin hefur. Í kafla 1.5.1 er fjallað um samræmi við heimsmarkmið Sameinuðu þjóðanna. Þar kemur meðal annars fram að fiskeldi sé partur af sjálfbærri matvælaframleiðslu og að vistkerfum sé viðhaldið. Þetta er afar hæpin fullyrðing þar sem að vísindasamfélagið er sammála um það að fiskeldi í opnum sjókvíum sé stærsta einstaka ógnin við villta laxastofna (sjá m.a. ný útkomna skýrslu Norska Vísindaráðsins)¹. Nú þegar hafa fjölmargir laxastofnar í heiminum orðið fyrir alvarlegri erfðablöndun og eru að deyja út. Í Noregi er villtur lax kominn á rauðan lista yfir dýrategundir í útrýmingarhættu. Þar af leiðandi er ekki hægt að segja að sjókvíaeldi sé sjálfbært. NASF getur ekki betur séð en að þessi fullyrðing sé tekin beint frá fiskeldisfyrirtækjunum.

Lax úr sjókvíaeldi er lúxusvara sem er seld dýrum dómum, og fólk sem býr við hungur hefur ekki efni á þessari vöru. Á sama hátt þarf mikið prótín til þess að framleiða eldislax.

¹ https://www.vitenskapsradet.no/Nyheter/Nyhetsartikkel/ArticleId/5192/Status-of-wild-Atlantic-salmon-in-Norway-2021?fbclid=IwAR3paExQuE7btD5vqU0N27-5i2SqWu7-hPuGTopDXQD_HmdUQMpmjHXLXs0

Í framleiðslunni er ódýrt prótín tekið úr náttúrunni sem gæti hentað til manneldis og búið til úr því dýrt prótín (eldislax). Þar af leiðandi er það ekkert annað en fyrirsláttur að tala um markmið um fæðuöryggi og hungur.

3. Áhrif á villta stofna laxfiska

Það er afar furðulegt að lesa þennan kafla skýrslunnar. Þarna er talað um eitthvað sem skýrsluhöfundar kalla „verðmætar veiðiár“. Af hverju skipta fjárhagsleg verðmæti laxveiðiáa máli þegar verið er að meta umhverfisáhrif þessa iðnaðar? Það hefur helst verið fólk frá fiskeldisiðnaðinum sem hefur talað svona, þ.e. að erfðablöndun skiptir litlu máli í minni ám landsins þar sem að þær séu ekki að skapa verðmæti fyrir eigendur sína. Það er mat NASF að laxastofnar og árnar sem eiga uppruna sinn úr séu mikilvægar óháð fjölda og stærð. Lítil laxastofn er jafn sérstakur og stór, og hafa þeir það sameiginlegt að hafa aðlagast náttúrulegu umhverfi sínu í árþúsundir. Fáliðaðir stofnar úr litum ám eru ekki rétttræpir fyrir gróðatækifæri í sjókvíaeldi. NASF vonar að orðalag þetta verði endurskoðað, og að umhverfisáhrifin fái að vera í fyrirrúmi, en ekki aðeins fjárhagsleg verðmæti laxveiðiáa.

Í kaflanum er mikið vísað til áhættumats erfðablöndunar. Áhættumatið er gríðarleg mikilvægt verkfæri, en eins og NASF hefur áður bent á er margt í aðferðafræðinni þar sem þarf að laga. Sem dæmi má nefna litlu stofnana eins og var gert hér fyrir ofan. Þeir verða undir í áhættumatinu og er aðeins verið að skoða möguleika á erfðablöndun í stærri ám. Þar að auki er ekki tekið tillit til stórsleppinga og annara umhverfisslysa sem eru tíð í sjókvíaeldi. Í áhættumatinu er því haldið fram að 4% erfðablöndun í íslenskum ám sé ásættanleg, en þeirri fullyrðingu er NASF fullkomnlega ósammála. Engin hefur rétt á að fórna minni ám og minni stofnun villtra laxa eins og hefur verið gert hingað til. Þessu verður að breyta.

4. Fisksjúkdómar

Í umræddri skýrslu segir að ekki hafi komið fram alvarlegir sjúkdómar í sjókvíaeldi hér á landi. Þessu er því miður ekki hægt að halda fram lengur þar sem að blóðþorri (ISA) greindist í sjókvíaeldi í Reyðarfirði í nóvember á þessu ári. Um er að ræða alvarlegasta sjúkdóm sem getur komið upp í sjókvíaeldi. Sjúkdómurinn veldur gríðarlegum afföllum hjá eldislaxinum og getur borist langar leiðir með hafstraumum og þannig lagst á villta stofna. Alls staðar þar sem að ISA hefur komið upp í sjókvíaeldi hefur það haft alvarlegar afleiðingar í för með sér og því er það alvarlegt mál að sjúkdómurinn sé nú kominn í íslenskt sjókvíaeldi. Tíminn mun leiða í ljós hversu alvarlegar afleiðingar þetta hefur fyrir villta laxa og eldislaxa. Í ljósi þessa þarf að endurskoða kafla þennan frá grunni þar sem innihald kaflans er einfaldlega úrelt.

5. Laxalús og Fiskilús

Umfjöllun um laxalús og fiskilús er takmörkuð í skýrslunni og gefur að mati NASF ekki rétta mynd af þeim alvarlegu umhverfisáhrifum sem lúsinn getur haft. Laxalúsinn hefur gríðarlega neikvæð áhrif á villta stofna, svo ekki sé minnst á eldislaxana í sjókvíunum. Í Noregi hefur lús úr sjókvíaeldi haft verulega slæm áhrif á villta stofna í mörgum fjörðum. Umferðaljósakerfið sem Norðmenn nota fyrir lúsamælingar og viðbrögð við lúsafári metur hversu hátt hlutfall villtra sjógönguseiða drepast sökum lúsarinnar. Baráttan við að halda niðri laxalús er nærst stærsti kostnaðarliðurinn í sjókvíaeldi, á eftir fóðri. Það gefur til kynna hvers konar bransi þetta er þegar annar stærsti kostnaðurinn er að kostnaður við að berjast við snýkjudýr sem hefur í ofanálagi veruleg neikvæð umhverfisáhrif og stefnir villtum stofnum laxfiska í hættu.

Takmörkuð umfjöllun er um meðhöndlun á lúsinni og þeim aðferðum sem beitt er þar. Til að mynda voru sett um 800.000 hrognkelsi settar í íslenskar kvíar á síðasta ári, með það eina markmið að éta lús og drepast. Þessi hræðilega meðferð á dýrum er látin viðgangst þar sem að hún er af mörgum talinn betri valkostur en að nota lyf og eiturfæni. Í skýrslunni kemur fram að þurft hafi að beita lyfjameðhöndlun vegnar laxalúsar fimm sinnum á landsvísu. Þetta er rangt, þar sem gögn sýna að veitt hefur verið 21 staðbundið leyfi frá árinu 2017 til lyfjanotkunar gegn laxalús, og þar með talin sjö leyfi í september og október 2021. Skýrsluhöfundar virðast ekki hafa haft fyrir því að athuga þessa sláandi staðreynd.

6. Kolefnisspor

NASF gerir athugasemd við að í umfjöllun skýrslunnar um kolefnisspor er stuðst við skýrslu Environice frá 2018. Skýrsla sú var pöntuð af, og unnin fyrir Landssamband Fiskeldisstöðva. Í þeirri skýrslu er ekki tekið með kolefnissporið sem myndast við að flytja fiskinn á markað og því er það langt frá því að gefa rétta mynd eða að farga dauðum fisk en það sem af er ári hafa hátt í þrjár milljónir fiska drepist í íslenskum sjókvíum. Umhverfismatsskýrsla ætti að styðjast við óháð gögn í þessu tilfalli.

7. Viðhorf til fiskeldis

NASF gerir alvarlega athugasemd við það að viðhorf til fiskeldis er metið með könnun síðan 2014. Árið 2014 var sjókvíaeldi enn mjög smátt í sniðum á Íslandi og þar af leiðandi voru sjónræn áhrif og ásýnd allt önnur. Í einhverjum tilfellum er þó stuðst við kannanir síðan 2019 og 2020. Í flestum tilfellum væri það viðunandi, en árið 2021 hefur myndefni úr íslenskum sjókvíum sem sýndi mikið særða og dauða eldislaxa verið áberandi í fjölmiðlum. Myndefni þetta og umræða í samfélaginu hefur réttilega haft mikil áhrif á viðhorf fólks til sjókvíaeldis. Þar að auki gerði Gallup könnun í ágúst 2021 um viðhorf landsmanna til sjókvíaeldis. Þar kom fram að 56,6% landsmanna voru neikvæð í garð sjókvíaeldis, en einungis 21,1% landsmanna jákvæð.

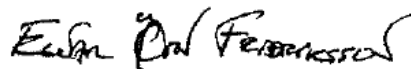
Það eru því afar léleg vinnubrögð að meta viðhorf til sjókvíaldis með könnun sem var gerð fyrir meira en sjö árum síðan.

8. Samantekt

Það er mat NASF að umhverfismatsskýrsla þessi þjóni ekki tilgangi sínum og gefi ekki rétta mynd af umhverfisáhrifum sjókvíaldis á Íslandi. Ýmsir annmarkar eru á vinnubrögðum og þeim gögnum sem stuðst er við. Margir þeir atburðir sem hafa orðið því valdandi að sjókvíaldi er umdeildara nú en nokkru sinni fyrr eru ekki teknir með í reikninginn. Út frá þessu er ekki annað hægt en að hafna þessari skýrslu í heild sinni í núverandi mynd. Skýrslan bendir til að skýrsluhöfundar hafi ekki lagt í sjálfstæðar rannsóknir heldur unnið úr efni frá netinu, sem oft á tíðum er unnið af hagsmunaaðilum sjókvíaldis.

NASF vonar að umsögn þessi verði tekin efnislega fyrir og stuðst verði við hana á næstu stigum málsins.

Virðingarfyllst,

---

f.h. NASF á Íslandi
Elvar Örn Friðriksson